

№ 8.

Warszawa, d. 21 lutego 1925 r.

№ 8.

REDAKCJA i ADMINISTRACJA: Warszawa, Krak.-Przedmieście 5 m. 4, tel. 114-26. Adres telegr.: „Metalowcy—Warszawa“.

Prenumerata wynosi wraz z przesyłką w kraju: Złp. 4 kwartalnie. Nr. pojedynczy gr. 40.
Członkowie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych otrzymują „PRZEMYSŁ METALOWY” bezpłatnie.

SZWEDZKIE
ŁOŻYSKA
KULKOWE

SKF

Warszawa
Kopernika 13
Telefon 12-14

339

Tow. Akc. J. JOHN w Łodzi

WYRABIA JAKO SPECJALNOŚĆ:

Transmisje i części transmisyjne; **Koła** zębate; **Naprężacze** pasów i t. p. Konstrukcja lekka i solidna; wykonanie wzorowe; minimalne zużycie siły i smarów. Dostawa normalnych części z zapasu.

Tokarki szybko tnące, konstrukcji nowoczesnej wykonane najdokładniej, o wysokości kłów 150 230 i 300 mm i długości toku do 3 metrów. Łby rewolwerowe, lunety, uchwyty samocentrujące. **Imadła** równoległe o szerokości szczęk 100 mm.

Wiertarki słupowe 32 i 40 mm.

Kalandry wszelkiego rodzaju dla przemysłu **włókienniczego i papierniczego** jak: rolkowe, frykcyjne, wodne, matowe, **finiszowe** prasy nieckowe (Muldenpressen). Wykonanie pierwszorzędne, w niczem nieustępujące najdroższemu zagranicznemu kalandrom. Około 200 kalandrów w ruchu. **Reparacja** walców, obtaczanie, szlifowanie i obijanie bawełną, jutą lub papierem.

Śruby z nakrętkami wszelkiego rodzaju.

Kotły żeliwne oryg. Strebel'a do ogrzewań centralnych.

Ruszty ekonomiczne podług własnego systemu i **odlewy** według nadesłanych modeli lub rysunków.

Własne biura sprzedaży:

WARSZAWA	LWÓW	KRAKÓW	POZNAŃ	KATOWICE	LUBLIN	GDĄŃSK
Jerozolimska 51	Zybkiewicza 39	Basztowa 24	Wały Z. Augusta 2	Batorego 4	Krak.-Przedm. 58	Schüsseldamm 62

5

POSIEDZENIE RADY P. Z. P. M.

W piątek dnia 27 lutego 1925 r. o godzinie 18 m. 30 w lokalu Spółki Akcyjnej „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi S. A.” (ul. Traugutta Nr. 4 w Warszawie) odbędzie się posiedzenie Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych z następującym porządkiem obrad:

1. Zatwierdzenie protokołu z dnia 14-go stycznia 1925 r.;

2. Sprawozdanie Dyrekcji z działalności Związku w styczniu r. b.;

3. Stan finansowy na d. 1 lutego r. b.;

4. Sprawozdanie Prezydium z narady gospodarczej u p. Prezesa Rady Ministrów;

5. Stan rozmaitych gałęzi przemysłu metalowego w styczniu r. b.;

6. Traktat handlowy z Niemcami;

7. Sprawy wniesione na porządek dzienny posiedzenia Rady Przemysłowo-Handlowej w dn. 28 lutego r. b.;

a) Ustawa przemysłowa;

b) Sprawa ekspansji przemysłu polskiego na Bałkany i Bliski Wschód;

8. Przyjęcie nowych członków;

9. Sprawy bieżące;

10. Wnioski członków.

Członkowie Rady, którzy nie będą mogli przybyć na posiedzenie, proszeni są o zakomunikowanie na piśmie swej opinii w sprawie p. 5 przed dn. 26 b. m.

BIURO INŻYNIERSKIE**C. LUBIŃSKI i K. JASKULSKI**

Warszawa, Wilcza 5, tel. 116-50, 116-51, 97-88

Adres telegr.: „Techkuk Warszawa”

Wykonywa i projektuje wszelkie
roboty inżyniersko - budowlane:**Konstrukcje żelazo-betonowe, koleje,
mosty, zakłady fabryczne, budynki
przemysłowe, kolejowe i mieszkalne,
konstrukcje żelazne, kanalizacje****ZMIANA KATEGORJI NIEBEZPIECZEŃSTWA
PRZY UBEZPIECZENIU OD NIESZCZĘŚLIWYCH WY-
PADKÓW PRZY PRACY.**

Minister pracy i opieki społecznej ogłosił w № 15 „Dziennika Ustaw R. P.” poz. 100 rozporządzenie z dn. 26. I. 1925 r., mocą którego zaliczanie do kategorii niebezpieczeństwa przy ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków przy pracy nadal będzie uskuteczniane na mocy dawnego rozporządzenia ministra pracy i opieki społecznej z dn. 24. III. 1922 r. (Dz. U. R. P. № 37 rok 1922 poz. 311) z wyjątkiem przewidzianych zmian. Zmiany wprowadzone w tablicy kategorii niebezpieczeństw są następujące:

1-o. W tytule 15—tramwaje i koleje elektryczne zaliczone są do IV kategorii niebezpieczeństwa (dawniej VI). Składka więc wynosić będzie zależnie od klasy niebezpieczeństwa od 1,04 do 1,52, średnio 1,28 procent (dawniej od 1,60 do 2,40, średnio 2,00) procent zarobku pracownika.

2-o. W tytule 52 — kopalnie węgla kamiennego zaliczone są do VII kategorii niebezpieczeństwa (dawniej VIII). Składka więc wynosić będzie zależnie od klasy niebezpieczeństwa od 2,00 do 2,96, średnio 2,48 procentu (dawniej od 2,48 do 3,76, średnio 3,12 procentu) zarobku pacownika.

3-o. W tytule 248 — wyrób towarów celuloidowych zaliczony został do VI kategorii niebezpieczeństwa (dawniej VII). Składka więc wynosić będzie od 1,60 do 2,40, średnio 2,00 procent (dawniej od 2,00 do 2,96, średnio 2,48 procentu) zarobku robotnika.

4-o. Tytuł 277 został rozdzielony na dwie części, a mianowicie: tytuł 277 — przedsiębiorstwa oświetlenia elektrycznego i przenoszenia siły łącznie z nale-

żącą do tego instalacją przewodów elektrycznych, które prowadzą roboty instalacyjne dla odbiorców prądu — należeć będą jak dawniej do VII kategorii (składka od 2,00 do 2,96, średnio 2,48 procent zarobku); i tytuł 277-a — takie same przedsiębiorstwa, które nie prowadzą robót instalacyjnych dla odbiorców prądu — należeć będą do kat. VI niebezpieczeństwa (składka od 1,60 do 2,40 średnio 2,00 procent zarobków).

Wszystkie więc zmiany wprowadzają obniżenie kosztów ubezpieczenia. Aby obniżenie to wykorzystać, przedsiębiorstwa objęte wyżej wymienionymi tytułami winny zażądać przed 10 maja r. b. od Zakładu ubezpieczeń przeprowadzenia rewizji dotychczasowego zaliczenia. O ile takie żądanie nie będzie w należyłym czasie zgłoszone i o ile Zakład ubezpieczeń z urzędu rewizji nie przeprowadzi (co może uczynić, lecz do czego nie jest obowiązany), to zmiana zaliczenia może nastąpić tylko w trybie zwykłym (§ 19 i 20 austr. ustawy z dn. 28 grudnia 1887 r. zmienionej ustawą z 7 lipca 1921 r.—patrz austr. dz. u. p. № 1 rok 1888 i Dz. U. R. P. № 65 rok 1921 poz. 413) t. j. gdy w zakładzie pracy zajdą zmiany uzasadniające przesunięcie do innej kategorii lub klasy niebezpieczeństwa.

**ZWIEDZENIE BUDUJĄCEJ SIĘ FABRYKI SAMO-
CHODÓW SPÓŁKI AKCYJNEJ „URSUS”.**

Już niejednokrotnie zwracaliśmy uwagę na fakt pocieszający, że przemysł metalowy, pomimo niestychanych trudności w uzyskaniu środków pieniężnych, nie ustaje w usiłowaniu ulepszenia swych warsztatów i organizowania nowych działów pracy. Na tem większe uznanie zasługuje fakt, że w czasie największego przesilenia gospodarczego, w chwili powszechnego przygnębienia i zniechęcenia, ludzie przedsiębiorczy, o szerokim poglądzie, rozumiejący znaczenie przemysłu dla rozwoju Polski i utrwalenia jej mocy obronnej, organizują całkiem nową, nieistniejącą dotychczas w kraju wytwórczość i, nie zrażeni trudnościami, zamiar swój oblekają w czyn. Powstaje pod Warszawą w Czechowicach przy stacji Włochy nowa olbrzymia fabryka samochodów znanej i zasłużonej Spółki Akcyjnej „Ursus”, której zastugą jest zapoczątkowanie w Polsce fabrykacji silników spalinowych.

Na zaproszenie inicjatorów pięknego dzieła, prezesa zarządu Spółki Akcyjnej „Ursus” inż. Ludwika Rossmana i dyrektora naczelnego zakładów inż. Wiesława Januszewskiego członkowie prezydium Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych i prezydium Oddziału Warszawskiego Związku oraz członkowie dyrekcji zawiadzili budujące się zakłady nowej fabryki w Czechowicach.

Po przybyciu na miejsce samochodami w towarzystwie uprzejmym gospodarzy ujrzeliśmy wspaniały teren fabryczny, równy jak stół, ciągnący się między szosą a torem kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, od którego własna bocznica prowadzi na zabudowane terytorjum fabryki. Cały teren obejmuje przeszło 30 hektarów (55 morgów nowopolskich), którego pewną część zajmuje w obecnej chwili duży sad, liczący przeszło 2 000 drzew owocowych.

Pokaz zorganizowany był wzorowo. Przedewszystkiem dano nam obejrzeć w biurze budowy szczegółowe plany budynków fabrycznych i ich rozmieszczenie sytuacyjne. Objasnień co do budowy udzielali p.p. Franciszek Lilpop i Karol Jankowski, właściciele znanej powszechnie Spółki Architektonicznej, która projektowała plany budowy podług wskazówek inicjatorów i sprawuje

kierownictwo robót. Objaśnień co do wykonania technicznego budynków dawali właściciele Spółki budowlanej „Biuro Inżynierskie C. Lubiński i K. Jaskulski“, która wykonała budowę i której nadzwyczajnej sprawności i talentowi organizacyjnemu zawdzięczać należy, że olbrzymie budowle stanęły pod dachem w niespełna cztery miesiące. Zwiedzając je następnie, mogliśmy stwierdzić solidność i staranność wykonania zarówno hal fabrycznych, jak budynków administracyjnych i mieszkalnych. Objaśnień co do organizacji pracy, rozmieszczenia obrabiarek w warsztacie mechanicznym, urządzeń w odlewni i t. d. nie szczędzili p. p. dyrektor naczelny zakładów inż. Januszewski i dyrektor odlewni inż. Gierdziejewski. Tu rozwinęła się nader ciekawa i ściśle fachowa dyskusja na temat nowoczesnej organizacji pracy, w której zabierali głos p. p. prof. Zygmunt Sochacki, twórca zakładów „Warszawskiej S. A. Budowy Parowozów“, prof. S. J. Okolski, dyrektor zarządzający P. Z. P. M., doskonały znawca przemysłu metalowego, i inni uczestnicy wycieczki.

W toku tej dyskusji dowiedzieliśmy się, że w celu racjonalnego zaprojektowania fabryki odpowiednio do nowoczesnych metod organizacji pracy przeprowadzone były gruntowne studia w szeregu najlepiej urządzonych fabryk zagranicznych, z dwiema zaś z nich, jedną francuską i jedną włoską, S-ka Akc. „Ursus“ zawarła umowy, zapewniające jej stałą i wszechstronną pomoc techniczną, a poczęści i finansową.

Program wytwórczości nowej fabryki polskiej obejmuje narazie wozy ciężarowe dwóch typów: o nośności 1½ do 2 t. i 3 do 4 t. Wobec tego, że samochód odgrywa nader ważną rolę nie tylko w przemyśle i handlu, lecz również w zaopatrzeniu nowoczesnej armji, założyciele fabryki pozostają w ścisłym kontakcie z władzami wojskowymi i za podstawę fabrykacji wzięli te typy samochodów, które ministerstwo spraw wojskowych po starannych badaniach, po szeregu konkursów i raidów uznało za najodpowiedniejsze dla Polski.

Pod względem wyboru konstrukcji zadanie S-ki Akc. „Ursus“ jest w ten sposób wielce ułatwione, może ona zatem zwrócić całą uwagę w kierunku zorganizowania racjonalnej wytwórczości. Nasuwa się tu przede wszystkim problem materiałów i półfabrykatów, które w fabrykacji samochodów są czynnikiem pierwszorzędnej wagi ze względu na bardzo wysokie wymagania. Polska jest pod tym względem o tyle w korzystnym położeniu, że posiada na G. Śląsku huty, które już oddawna wyspecjalizowały się w wyrobieniu szlachetnych gatunków stali oraz części kutych i tłoczonych do samochodów. Co do odlewów, których w odpowiednim gatunku Polska dotychczas nie wyrabiała, to produkcja ich wchodzi jako dział pomocniczy do całokształtu projektowanej fabryki.

Budynki i urządzenia fabryczne obliczone są narazie na produkcję 500 samochodów rocznie przy pracy jednozmianowej, ale przy projektowaniu i rozmieszczaniu budynków zwrócono specjalną uwagę na możliwość dwukrotnego co najmniej powiększenia każdego działu bez zakłócenia normalnego biegu pracy.

Obróbka i składanie części samochodowych skoncentrowane są w głównym budynku warsztatowym, wykonanym całkowicie z żelbetu i cegły, którego powierzchnia pod dachem wynosi około hektara (68 m. szerokości i 133 m. długości). W warsztacie tym stanie około 150 obrabiarek, wraz ze wszystkimi urządzeniami pomocniczymi, jak dział obróbki termicznej, la-

boratorium mechaniczne, stacje próbne, narzędziarnia i t. p. Warsztat ten pomieścić może 500 pracowników i posiada odpowiednio do tego obliczone szatnie, umywalnie i inne ubikacje.

Budynek odlewni żeliwa, obliczonej na roczną produkcję 3000 — 4000 t., ma około 84 m. długości, 37 m. szerokości i w środkowej nawie około 16 m. wysokości. Odlewnia wyposażona będzie w 2 kopolaki oraz nowoczesne urządzenia mechaniczne, jak automatyczne podawanie surowców na kopolaki, wiórotłocznie syst. Wagnera, kompl. instalacja do przygotowywania ziemi, pneumatyczne oczyszczanie odlewów i t. d. Wszystkie te urządzenia są już na miejscu, wobec czego uruchomienie odlewni spodziewane jest w najbliższych miesiącach.

Odlewnia metali t. zw. półszlachetnych (bronz, aluminium i różne stopy) przedstawia się jako budynek o wymiarach 61 m × 15 m; wyposażona będzie w piece najnowszych systemów, prawdopodobnie elektryczne; sprawa ta jest obecnie przedmiotem specjalnych studjów zagranicą.

Zbytecznym jest dodawać, że przy odlewniach funkcjonować będzie nowoczesne laboratorium chemiczne i metalograficzne.

Prócz powyższych warsztatów, już wybudowanych, w opracowaniu są i niebawem będą postawione mniejsze działy pomocnicze, jak kuźnia, warsztat do obróbki ram samochodowych, blacharnia oraz centrala wodociągowa i ogrzewalna. Budowa centrali elektrycznej na razie nie jest projektowana wobec łatwości przyłączenia fabryki do sieci Elektrowni Okręgowej w Pruszkowie.

Wnosząc z dotychczasowego tempa pracy, można mieć nadzieję, że nowa fabryka Spółki Akcyjnej „Ursus“ w Czechowicach będzie całkowicie wykończona i częściowo uruchomiona przed końcem bieżącego roku.

Fabryka warszawska tej firmy, istniejąca już przeszło 30 lat, zachowuje nadal swą specjalność, którą jest budowa silników spalinowych syst. Diesela, traktorów i t. d.

Po obejrzeniu budujących się zakładów uprzejmi gospodarze zaprosili swych gości na śniadanie, przygotowane w sali biura budowy. Na serdeczny toast prezesa Rossmana odpowiedział pięknym przemówieniem p. Jan Jeziorański, wiceprezes Rady P. Z. P. M., podnosząc zasługi inicjatorów nowej polskiej placówki przemysłowej. Prof. Okolski przypomniał w następnym przemówieniu historję powstania zakładów warszawskich „Ursusa“ i podkreślił zasługi dyr. Januszewskiego dla rozwoju tej firmy i utrwalenia jej specjalności. W atmosferze serdecznej koleżeńskie pogawędki wnoszono dalsze toasty, które zakończył prezes Jeziorański pełnym staropolskiego humoru przemówieniem, w którym życzył p. Rossmanowi, aby na długie lata jeszcze zachował energję i przedsiębiorczość, które obok wielkiej wiedzy fachowej zawsze go cechowały, a których świeży dowód złożył obecnie, organizując nowe przedsiębiorstwo pomimo podeszłego wieku.

RYNEK TOWAROWY NA SUROWCE I ARTYKUŁY TECHNICZNE DLA PRZEMYSŁU METALOWEGO.

Ceny hurtowe na surowce i artykuły techniczne dla przemysłu metalowego (pg. danych S. A. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“), podane w № 7 „P. M.“ z dnia 12 lutego 1925 r. pozostają bez zmiany w dniu 19/II 1925 r.

NOTATKI.

Stare sposoby korzystania z nowych „zdobyczy socjalnych”. Zarząd warszawskiej Kasy chorych rozesłał do pism codziennych komunikat, w którym stwierdza znaczny napływ osób, symulujących różne choroby w celu otrzymania przewidzianego ustawą zasiłku pieniężnego za czas przyznanej niezdolności do pracy w wysokości 60% zarobku. Osoby te, jeżeli się je uzna przy badaniu lekarskim za zdolne do pracy, przybierają groźną postawę względem lekarzy, wchodzących w skład komisji lekarskich, do których poszczególni lekarze odsyłają symulantów. Zdarzyło się nawet, że gdy jedna komisja lekarska na 18 badanych osób stwierdziła niezdolność do pracy tylko jednej osoby,

pozostali w liczbie 17-tu w ciągu półtorej godziny nie pozwalali lekarzom opuścić lokalu i ustąpili dopiero pod groźbą wezwania policji.

Tyle komunikat. Od siebie dodamy, że faktowi temu, którego charakter dobrze jest znany przemysłowcom polskim, należy przeciwstawić fakt inny. Oto w łódzkiej Kasie chorych w tym samym czasie rozpoczął się strajk lekarzy kasy.

Teror i strajk — oto są stare sposoby, które socjalizm w praworządnej Polsce stosuje zarówno do „kapitalizmu”, jak do zrodzonych z własnej ideologii „zdobyczy socjalnych”.

WYDAWCA: W imieniu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych: Dyrektor Zarządzający inż. S. J. Okolski.

REDAKTOR inż. Maurycy Chorzewski.

Armatura na parę i wodę:

S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.

Beczki żelazne:

Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.

* S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.

Bryczki:

Szydłowiecka Fabryka Bryczek Bracia Węgrzeczy, Fabryka w Szydłowcu Biuro w Warszawie Wspólna 4 m. 3 tel. 192-40.

Dźwigniki—Łańcuchy:

Bracia Jenike, inż., Warszawa, Żórawia 12, tel.: 29-64 i 220-00.

* Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.

* Warsz. Fabr. Masz. windowych „Siła”, Chłodna 5, tel. 47-78.

Garnki i rzewody rurowe:

Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Garbarskie maszyny:

B-cia Steinberg i Sp. w Warszawie, Wronia 80.

Gryzarki:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Gryzarki uniwersalne:

Fabryka maszyn i odlewnia żelaza Waldemar Krusche i S-ka w Pabjanicach.

Gwoździarki i ciągariki:

B-cia Steinberg i Sp. w Warszawie, Wronia 80.

Imadła:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Imadła ślusarskie kute:

S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.

Kalandry:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

Konstrukcje żelazne:

Inż. Gniazdowski i Janiszewski Sp. Akc. w Lublinie.

* S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.

* Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Konstrukcje żelazne, schody, ciepłarnie:

Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.

Kotły parowe:

S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.

Karoserje:

Koła samochodowe ciężarowe Szydłowiecka Fabryka Bryczek Bracia Węgrzeczy, Fabryka w Szydłowcu Biuro w Warszawie Wspólna 4 m. 3 tel. 192-40.

Kuto lane odlewy:

Inż. Gniazdowski Janiszewski, Sp. Akc. w Lublinie.

Kuźnie polowe:

Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.

* Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Liny stalowe—Drut stalowy:

Bracia Jenike, inż., Warszawa, Żórawia 12, tel.: 29-64 i 220-00.

Lokomobile przemysłowe:

Nitsche i S-ka, Fabryka Maszyn w Poznaniu.

Łańcuchy „Galla”:

Transmisyjne, ciężarowe i rolkowe wszelkich wymiarów. Bracia Mencil, Fabryka Wytobów Żelaznych. Warszawa, ul. Czerwonego Krzyża 3, tel. 13-83.

Maszyny rolnicze:

Nitsche i S-ka, Fabryka Maszyn w Poznaniu.

Maszyny ceglarskie:

B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.

Narzędzia do obróbki metali:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Obrabiarki do metali i drzewa:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Odlewy żelazne:

Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Odlewnie żelaza:

Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.

Odlewnie żelaza i metali:

S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.

* B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.

* Spółka Akcyjna Budowy Kotłów Parowych i Maszyn. W. Fitzner i K. Gamper* w Dąbrowie.

Okna żelazne:

Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.

* Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

* Krawczyk i S-ka w Zawierciu.

Okna żelazne i drewniane

z własnym okuciem fabrycznym: Jan Broda, Toruń.

Okucia budowlane i meblowe:

Jan Broda, Toruń.

Piece żelazne syst. powolnego spalania:

Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Prasy ekscentryczne, frykcyjne i balansowe:

B-cia Steinberg i Sp. w Warszawie, Wronia 80.

Prasy, tłoczarki cierne: młodośrodkowe i balansowe:

B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.

Pędnie:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

* Krawczyk i S-ka w Zawierciu.

* B-cia Steinberg i S-ka, w Warszawie Wronia 80.

* B-cia Kanczewscy S. A. w Częstochowie.

* Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Pompy:

Brandel, Witoszyński i S-ka, Grochowska 37.

Prasy młodośrodkowe:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Rusztta do palenisk rucho-myh i stałych:

St. Weigt i S-ka, Łódź, Senatorska 22, tel. 2-87.

Sikawki i narzędzia ogniowe:

Bracia Mencil, Fabryka Wytobów Żelaznych i Sikawek. Warszawa, ul. Czerwonego Krzyża 3, tel. 13-83.

Suwnice (kran) mostowe, przesuwne, dźwigi pionowe-elektryczne, transmisyjne, ręczne:

Inż. Gniazdowski i Janiszewski, Sp. Akc. w Lublinie.

* Bracia Jenike, inż. Warszawa, Żórawia 12, tel.: 29-64 i 220-00.

* Warsz. Fabr. Masz. windowych „Siła”, Chłodna 5, tel. 47-78.

Śruby, nakrętki, nity:

Bartelmuss i Suchy, Bielsko (Śląsk).

Śruby:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

Strugarki:

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Suwnice:

Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Taczki żelazne 75 i 100 litr. pojemności:

Jan Broda, Toruń.

Tokarki:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

* Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.

Turbiny wodne syst. Francis’a o wysokim współczynniku pożytecznego działania.

L. Warwasiński, J. Wojakowski i Sp. Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Noworadomsku.

Urządzenie do motorów na gaz ssany (generatory):

Eberhard, Wolski i S-ka, Szara 12.

Wagony wąskotorowe osobowe i towarowe:

S. A. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski. Warszawa, ulica Nowowiejska Nr. 22, tel. 173-90 i 210-59.

* Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie, Mokotowska 3, tel. 14-84.

Walce młyńskie utwardzone:

St. Weigt i S-ka, Łódź, Senatorska 22, tel. 2-87.

Walce żeliwne utwardzone:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

Wiertarnie kolumnowe szyb-kobieżne:

Najnowszego typu. L. Warwasiński, J. Wojakowski i Sp. Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Noworadomsku.

* Fabryka maszyn i odlewnia żelaza Waldemar Krusche i S-ka w Pabjanicach.

Wiertarki:

Tow. Akc. J. John w Łodzi.

* Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 46.